BOEKBESPREKINGEN

Dr Ir C. L. M. KERKHOVEN, HET TEMPO VAN ARBEIDSVERRICHTINGEN IN DE MASSAPRODUCTIE, uitgave Strengtholt, Amsterdam.

door F. C. M. Hegener

Dat er van bovengenoemde in 1939 verschenen dissertatie van Dr Ir Kerkhoven thans een tweede druk verscheen, is zeer verheugend. Het is enerzijds een bewijs, dat er in Nederland een grote en diepere belangstelling bestaat voor arbeidstechnische vraagstukken, anderzijds kan men hieruit concluderen, dat dit werk nog niet verouderd is.

In zijn boek tracht Dr Kerkhoven een oplossing te vinden voor het zeer gecompliceerde en moeilijke vraagstuk der vermoeidheid, speciaal waar deze bij lichamelijke arbeid in de industrie ter sprake komt. Hij is hierbij van zeer oorspronkelijke ideeën uitgegaan, hij maakte n.l. een intensieve vergelijking tussen de vermoeidheid, welke optreedt als gevolg van diverse sportieve prestaties, en die, welke voortvloeit uit fabrieksarbeid.

In een diagram, waarbij op de verticale as de snelheid en op de horizontale as de bestede tijd zijn uitgezet, wordt aangetoond dat de snelheid afneemt bij toeneming van de tijd. Het is frappant te zien, hoe in dit diagram de punten vrijwel in één curve liggen.

Het verband tussen het tempo V en het aantal arbeidsuren T wordt uitgedrukt in de formule $V_t = CT^n$. In deze formule werd een nieuw begrip ingevoerd, namelijk de „vermoeienis-exponent”, die wordt uitgedrukt door „ n ”. Deze hangt af van de krachtsinspanning, welke voor een bepaalde arbeidsuitvoering nodig is en is dus recht evenredig met de vermoeienis. Aan de hand van de bij sportprestaties gevonden cijfers kan nu de vermoeienisexponent worden bepaald voor allerlei takken van sport.

Volgens schrijver is het op deze manier ook mogelijk om „ n ” te bepalen voor fabrieksarbeid, indien hier althans sprake is van lichamelijke arbeid, zoals dat b.v. in de massa-industrie voorkomt. Men zou ook hier eerst een recordtijd moeten vaststellen, d.i. het maximale tempo waaronder de normale arbeider kan werken, indien hij één stuks zou gereedmaken van de artikelen, welke hij gedurende de gehele dag produceert, de zogenaamde „één stuks per dag tijd”, de E.S.D.T.

Indien nu bovendien de vermoeienisexponent van het werk bekend is, kan worden berekend hoeveel de juiste dagtaak van de arbeider zou moeten bedragen.

Dr Kerkhoven wijdt enige hoofdstukken aan de invloed der samenstelling van de werkcyclus op het arbeidstempo en geeft aanwijzingen over de bepaling van de vermoeienisexponent.

Schrijver noemt zelf reeds de problemen die zich, nog in ernstiger mate dan dit bij de massaproductie al het geval is, zouden voordoen indien de vermoeienisexponent zou worden bepaald van geestelijke arbeid en statistische arbeid en ten aanzien van de functie van de ogen.

Dat in de negen jaren, welke verlopen zijn tussen het verschijnen van de eerste en de tweede druk, nog geen publicaties zijn verschenen, welke een nieuw licht op het uiteraard moeilijke probleem der standaardtijdbepaling hebben geworpen, is een bewijs dat het vinden van een oplossing wel buitengewoon moeilijk is. Daarenboven blijkt hieruit, dat schrijver indertijd wel bijzonder goed werk heeft geleverd, ook al zijn de gegeven aanwijzingen voorlopig slechts van theoretisch belang.

De tweede druk geeft enige aanvullingen, die hoewel interessant, geen nieuw licht op de zaak werpen.

door Prof. Dr C. Goedhart

De literatuur omtrent de financiële en monetaire aspecten van Nederlands economische geschiedenis is niet zeer omvangrijk. Sommige onderdelen onzer financiële geschiedenis, in het bijzonder de geschiedenis der belastingen en van het bank- en muntwezen, zijn in enkele boekwerken vrij uitvoerig behandeld. Kort geleden is voorts de literatuur verrijkt met een uitvoerige studie van dr K. D. Bosch over de geschiedenis der Nederlandse beleggingen in de Verenigde Staten en met een eveneens vrij breedvoerige geschiedenis der Nederlandse openbare financiën in het „Handboek der Nederlandsche Overheidsfinanciën” van mr dr B. J. F. Steinmetz. Een samenvattend overzicht over het geheel der financiële ontwikkeling in ons land ontbrak tot dusver evenwel. Het boek van dr Riemens behelst een goed opgezette poging, in deze leemte althans enigermate te voorzien.

Het heeft ongetwijfeld voordelen, dat de schrijver zich beperkingen heeft opgelegd en in een vlot geschreven werk van circa 200 bladzijden slechts de hoofdlijnen der beschreven ontwikkeling heeft weergegeven. Het achterwege laten van vele details komt ongetwijfeld ten goede aan de leesbaarheid en naar alle waarschijnlijkheid evenzeer aan het lezertal. Aan de meeste belangstellenden ontbreekt nu eenmaal de tijd voor het doorworstelen van volumineuze boekwerken.

In hoofdstuk I schetst dr Riemens het ontstaan der Nederlandse kapitaalmarkt aan de hand van de ontwikkeling van het overheidscrediet, die met de grafelijke leningen in de veertiende eeuw een aanvang nam. De schrijver behandelt in kort bestek de periode tot 1600, omstreeks welk jaar in de jonge Republiek ook op het terrein der overheidsfinanciën orde op de zaken werd gesteld en daarmede tevens de basis werd gelegd voor de ontwikkeling der Nederlandse kapitaalmarkt in de zeventiende eeuw.

Het tijdvak van 1600 tot 1814, een periode van grootheid en verval, ook op financieel gebied, wordt in hoofdstuk II beschreven. De oprichting der V.O.C., de financiële sanering onder Jan de Witt, de financiële moeilijkheden in het rampjaar 1672, de ontwikkeling van emissiebedrijf, effectenbeurs en buitenlandse beleggingen, in de Franse tijd gevolgd door een periode van verarming en financieel verval, passeren in snelle opeenvolging de revue.

Hoofdstuk III behandelt de periode 1814—1914. Dr Riemens schetst het zeer geleidelijke herstel van overheidsfinanciën, geldwezen en kapitaalmarkt, gevolgd door een periode van ontwikkeling van het moderne bankwezen en van hernieuwde ontplooiing van de internationale kapitaalmarkt in ons land.

Vrij uitvoerig staat de schrijver vervolgens in hoofdstuk IV stil bij de financiële geschiedenis in de periode tussen de beide wereldoorlogen. Hoewel over dit tijdvak aanmerkelijk meer gegevens beschikbaar zijn dan over vroegere perioden, wijst dr Riemens met nadruk op de vele lacunes in de vooroorlogse statistische documentatie, in het bijzonder wat de internationale betalingsbalans betreft. De schrijver betoogt terecht, dat de tekorten op de „lopende rekening” der betalingsbalans in de meeste jaren waarschijnlijk aanmerkelijk geringer zijn geweest dan de gepubliceerde betalingsbalansen laten zien. Helaas beschikte de schrijver bij de

voltooiing van zijn boek nog niet over de gecorrigeerde cijfers voor de betalingsbalans over 1938, die tegen het einde van 1948 door het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn gepubliceerd. Volgens de in het boek verwerkte gegevens zou de totale positie van Nederland „on capital account” in de periode 1934—1938 achteruit zijn gelopen met circa f 160 miljoen, hetgeen de schrijver terecht onaannemelijk acht. Dit raadsel is inmiddels opgelost, nu blijkens de herziene cijfers voor 1938 de goudbeweging geheel anders is geweest dan volgens de oorspronkelijke gegevens; de totale kapitaalpositie blijkt in het tijdvak 1934—1938 met circa f 340 miljoen te zijn verbeterd.

Van een zekere incongruentie ten opzichte van de voorafgaande historische beschouwingen is hoofdstuk IV niet vrij te pleiten. Terwijl uitvoerig aandacht wordt besteed aan het internationale betalings- en kapitaalverkeer en aan de fatale deflatiepolitiek der jaren '30, wordt in het bijzonder de ontwikkeling der overheidsfinanciën in de betrokken periode zeer stiefmoederlijk behandeld. Een van de weinige passages in dit hoofdstuk, waar de overheidsfinanciën ter sprake komen, is bovendien minder gelukkig. Op blz. 86—87 schrijft dr Riemens de overvloed van geld in de eerste jaren na de eerste wereldoorlog toe aan de financiering van een belangrijk deel der openbare uitgaven door middel van obligatieleningen, hetgeen zou hebben geleid tot stijging der deposito's, op grond waarvan de banken de credietverlening en de aankopen van schatkistpapier zouden hebben uitgebreid. Deze wel zeer ongewone „verklaring” van de monetaire expansie zou uiteraard alleen juist kunnen zijn, indien de obligatiefinanciering der overheidsuitgaven tot omzetting van chartaal geld in giraal geld en op die wijze tot versterking der liquiditeit van het bankwezen zou hebben geleid, hetgeen niet alleen onbewezen doch bovendien zeer onwaarschijnlijk is.

In hoofdstuk V bespreekt de schrijver de financiële ontwikkeling tijdens de Duitse bezetting. Storend is hier slechts, dat de markenvordering, die bij het einde der bezetting circa f 4,5 milliard bedroeg, telkenmale als voortspruitende uit de „achterstand in de clearing” wordt aangeduid. De schrijver blijkt zich niet te hebben gerealiseerd, dat de Nederlands-Duitse clearing bij de opheffing der deviezensgrens per 1 April 1941 kwam te vervallen.

Na in de hoofdstukken VI en VII op aantrekkelijke wijze de financiële maatregelen der regering te Londen en de na-oorlogse internationale herstelmaatregelen te hebben behandeld, besluit dr Riemens in hoofdstuk VIII met een wel zeer summiere aanduiding van de financiële ontwikkeling van ons land sedert het einde van de oorlog. De verontschuldiging van de schrijver, dat het eerst later mogelijk zal zijn, in deze ontwikkeling de grote lijn te onderkennen, kan slechts ten dele worden aanvaard. Het ware zeer goed mogelijk geweest, niet alleen de geldzuivering in grote lijnen te schetsen, doch bovendien een poging te wagen tot het scherp stellen van de monetaire en financiële problemen, waarvoor Nederland zich in de laatste jaren zag en ziet gesteld. De ernst van het betalingsbalansprobleem wordt helaas onvoldoende belicht. En wat de aanduiding van de binnenlandse monetaire ontwikkeling betreft, moet een vraagteken worden geplaatst bij de opmerking (blz. 193), dat ten aanzien van het girale geld de toestand alsnog onbevredigend bleef, doordat schatkistpapier een zeer overwegend deel der activa op de bankbalansen bleef vormen. Er lijkt mij geen acceptabel motief aanwijsbaar om speciaal ten aanzien van het girale gedeelte van het geldvolume van een onbevredigende ontwikkeling te gewagen. Waarom zou men in dit

opzicht onderscheid maken tussen girale en chartale geldsoorten, die beide voor een zeer belangrijk deel hun „dekking” vinden in overheids-schuld, ondergebracht bij de particuliere banken en de centrale bank?

De schrijver eindigt zijn slothoofdstuk met de behartenswaardige opmerking, dat in ons lange financiële verleden steeds de vrijheid stimulerend heeft gewerkt en dat uit heel onze moderne geschiedenis de les kan worden getrokken, „dat de Staat op geen beter wijze de welvaart van het volk kan dienen dan door slechts datgene aan een ieder, die vooruit wil, in de weg te leggen wat als strikt noodzakelijk moet worden beschouwd”.

Ondanks de enkele bezwaren, die ik in het bovenstaande naar voren heb gebracht, meen ik deze „financiële geschiedenis in a nutshell” te mogen aanbevelen als een nuttige aide-mémoire voor allen, die er terecht waarde aan hechten, het huidige monetaire en financiële bestel in historisch perspectief te zien.

STATISTISCHE METHODE, ECONOMISCHE STATISTIEK, BEDRIJFSECONOMISCHE STATISTIEK, 2 delen, van Prof. Dr O. BAKKER. P. Noordhoff, N.V. Groningen 1948.

door Drs P. de Wolff

Het aantal leerboeken van de economische statistiek in onze taal is zeer gering en de boeken van Prof. Bakker nemen daaronder een speciale plaats in. Zijn grote werk „Statistiek”, waarvan de eerste druk reeds in 1934 verscheen, heeft spoedig algemene bekendheid verworven en de verkorte uitgave ervan, die voor de eerste maal in 1941 het licht zag, kan zich, gezien het feit, dat ze thans reeds de zesde druk beleeft, in een minstens even grote belangstelling verheugen.

Beide werken, het grote zowel als het kleine, bestaan uit een theoretisch gedeelte, waarin de statistische methode uiteengezet wordt, gevolgd door economische toepassingen. Het niveau van de behandelde theorie is tamelijk laag gehouden en vooral in het kleine werkje, waarmee wij ons hier uitsluitend zullen bezig houden, ontbreekt vrijwel alles, wat men gewoon is tot de wiskundige statistiek te rekenen. Deze beperking was noodzakelijk, omdat het boek zich uitdrukkelijk richt tot de personen, die zich voor verschillende praktijkexamens bekwamen (S.P.D., praktijkdiploma's boekhouden, handelskennis L.O. enz.), waarbij aan de studie van de statistiek slechts een bescheiden plaats is ingeruimd. Toch is de theoretische inleiding van grote betekenis, omdat slechts op een dergelijke grondslag een verantwoorde behandeling van de toepassingen kan plaatsvinden.

Bij de eerste druk van dit werkje bestonden deze toepassingen in hoofdzaak uit een bespreking van de voornaamste officiële of zg. ambtelijke statistieken, de bedrijfsstatistische toepassingen werden slechts zeer vluchtig behandeld. In 1948 is de schrijver aan dit bezwaar in ruime mate tegemoet gekomen. Hij heeft zijn boek toen in twee delen gesplitst en de bedrijfsstatistische toepassingen in een tweede deel, dat bewerkt is door schrijvers naamgenoot A. Bakker, onder gebracht. De verschijning van dit tweede deel vormde de aanleiding tot deze bespreking.

Men kan volledig met de schrijver instemmen, als hij in zijn voorbericht tot de eerste druk opmerkt, „dat degenen, die administratieve arbeid verrichten, nu en in de toekomst vaker met statistiek dan met journaal en grootboek in aanraking komen.”

Nog al te vaak wordt zowel door de leidende figuren in het bedrijfsleven als ook door de opleiders voor de verschillende examens voorbij gezien, dat een goede kennis van de techniek van het boekhouden nog geen automatische garantie biedt, dat de bezitter van deze kennis ook gevoel heeft voor kwantitatieve verhoudingen, dat hij het causale verband tussen verschillende verschijnselen kan opsporen, kortom, dat hij in staat is om conclusies uit cijfers te trekken, eigenschappen, die voor de practijk van grote waarde zijn. Aan Prof. Bakker komt de eer toe, dat hij, zowel door zijn leerboeken als door zijn werk in verschillende examencommissies de belangen van het onderwijs in de statistiek ten zeerste heeft gediend.

Na deze inleidende opmerkingen willen wij nog iets nader ingaan op de stof, die in het boek behandeld wordt en daarbij de volgorde aanhouden, die ook in de titel tot uitdrukking komt.

Het is jammer, dat de schrijver zijn theoretische opzet zodanig heeft beperkt, dat de analyse van historische reeksen vrijwel geheel ontbreekt. Slechts bij de behandeling van het voortschrijdend gemiddelde wordt er terloops op gewezen, dat deze methode voor de uitschakeling van seizoenschommelingen van nut is. Een wat bredere opzet van dit zo belangrijke onderwerp ware m.i. ook in dit bestek wenselijk geweest.

Een tweede betreuwenswaardige omissie ligt in het feit, dat over het begrip spreiding met geen woord is gerept. Algemeen is men tegenwoordig toch wel van mening, dat het niet mogelijk is om de betekenis van het gemiddelde van een massa naar waarde te schatten, als men niet weet hoe groot de spreiding van deze massa is. Ook dit begrip had gemakkelijk op elementaire wijze besproken kunnen worden. Het gemis van dit onderwerp klemt nog des te meer, omdat de schrijver wel getracht heeft een zeer elementaire behandeling van de correlatierekening te geven. Deze op zich zelf zeer lofwaaardige poging was ongetwijfeld beter geslaagd als het begrip spreiding bekend ondersteld had kunnen worden. Nu blijft de behandeling van de stroming van de punten in het spreidingsdiagram zeer vaag. Niet erg bevredigend is het ook, dat de schrijver geen duidelijk onderscheid maakt tussen toevallige invloeden en de mogelijke invloed van andere systematische factoren, dan die welke in de analyse zijn opgenomen. Het is daarentegen weer toe te juichen, dat hij zich bij dit onderwerp geheel van formules onthoudt en het vraagstuk grafisch oplost. Een algebraïsche behandeling zou allicht tot onverteerbare en daardoor gevaarlijke recepten hebben geleid.

Over de ambtelijke statistieken valt weinig op te merken. Prof. Bakker heeft zich hier beperkt tot die statistieken, die voor het bedrijfsleven bij marktonderzoek e.d. van de meeste betekenis zijn, zoals de bevolkingsstatistieken. Als wij ook hier een desideratum moeten noemen, dan zou het zijn, dat aan de behandeling van de steekproeven iets meer aandacht zou worden geschonken. Deze beperkt zich thans tot enkele opmerkingen bij de (niet geheel onaanvechtbare) behandeling van de wet van de grote getallen in het theoretische gedeelte. Het ware te wensen, dat bij de bespreking van de op steekproeven gebaseerde economische statistieken (budgetonderzoek, representatieve omzetstatistieken e.d.) op de consequenties dezer methode zou worden gewezen.

Bij de behandeling van de bedrijfsstatistiek, waaraan zoals reeds werd opgemerkt, thans een geheel afzonderlijk gedeelte is gewijd, is getracht van dit onderwerp een systematische behandeling te geven. Het is moeilijk om dit te doen zonder op andere terreinen dan die van de statistiek te komen, maar men kan wel zeggen, dat deze poging redelijk is geslaagd.

De stof is ingedeeld in interne en bedrijfsvergelijkende statistiek. Bij elk onderdeel wordt eerst een hoofdstuk gewijd aan de theorie, daarna komen de toepassingen ter sprake. Het deeltje wordt afgesloten met een hoofdstuk over marktanalyse.

Gemeten naar de betekenis, die interne en bedrijfsvergelijkende statistiek voor het bedrijfsleven hebben, is onevenredig veel plaats aan het laatstgenoemde onderwerp ingeruimd, nl. bijna de helft van het deeltje. Ongetwijfeld hangt dit samen met de persoonlijke belangstelling van de bewerker van dit gedeelte.

Zowel het gedeelte, dat over de interne statistiek handelt als dat wat aan de bedrijfsvergelijkende statistiek is gewijd, worden verlevendigd door talrijke fraaie, direct aan de practijk ontleende voorbeelden. Hierdoor wordt de waarde zeer verhoogd.

Het minst bevredigende gedeelte van het deeltje is het reeds genoemde hoofdstuk over de marktanalyse. Hoewel het niet de bedoeling van de bewerker geweest is de theorie van dit onderwerp te behandelen, maar uitsluitend de betekenis van de statistiek voor dit terrein te demonstren, is ook daarvoor de plaatsruimte (15 bladzijden) veel te gering. Het gevolg is, dat de behandeling erg oppervlakkig en bovendien ook tamelijk ongelijkmatig is. Zo wordt wel de berekening van de vervanging van een artikel, dat volgens een vaste overlevingskromme buiten gebruik gesteld wordt, behandeld, maar het begrip verzadiging wordt niet genoemd. Bij een volgende druk vereist dit onderdeel wat meer stof. Vatten we ons oordeel over het gehele werk samen, dan kunnen we zeggen, dat het ondanks verschillende tekortkomingen toch een waardevolle aanwinst voor de litteratuur op dit gebied is, die zeker haar weg zal vinden.

MITCHELL B. CARROLL EN J. B. J. PEETERS: THE DUTCH-AMERICAN DOUBLE TAXATION CONVENTION.

MAURICE DONNAY EN A. J. VAN DEN TEMPEL: LA CONVENTION BELGO-NÉERLANDAISE TENDANT A ÉVITER LA DOUBLE IMPOSITION EN MATIÈRE DE L'IMPÔT SUR LE CAPITAL

(Publicaties van het Internationaal Belasting Documentatie Bureau Nos. 1 en 2) — L. J. Veen, Amsterdam 1949, prijs f 2.75 per deeltje

door Mr J. van Hoorn Jr.

De Redactie van het M.A.B. verzocht mij, bovenstaande werkjes te willen bespreken. Als medewerker van het Internationaal Belasting Documentatie Bureau — de instelling welke deze twee boekjes uitgaf als een begin van een serie publicaties van rechtsvergelijkende en internationaal-fiscale aard — kan ik moeilijk een normale recensie schrijven. Niettemin heb ik gemeend, aan het verzoek te moeten voldoen, omdat het wellicht nuttig is, in het kort uiteen te zetten wat de bedoeling van deze uitgaven is.

Wie zich bezig houdt met quaesties op het gebied van het internationaal belastingrecht, zal de ervaring hebben dat het niet eenvoudig is uit de veelheid der materie datgene te halen dat van essentieel belang is. De problemen waarmede men hier te maken heeft kunnen van theoretische of van practische aard zijn. Voor de oplossing van beide categorieën is nodig een gedegen kennis niet slechts van de belastingwetgeving van het eigen land maar ook van het land waarmede men in relatie staat. In het bijzonder hij, die als adviseur op de hoogte moet zijn van de practische toepassing der voorschriften, kan zich, gezien de enorme hoeveelheid nieuwe regelingen, niet meer vleien met de hoop ook maar globaal op de hoogte te blijven van hetgeen zich in andere landen op fiscaal gebied afspeelt. Wordt nu tussen twee landen een verdrag gesloten, dan worden de moeilijkheden ogenschijnlijk geringer, doch de ervaring leert dat de bepalingen van zulk een verdrag op zichzelf nog niet voldoende klaarheid verschaffen.

Het doel van het Internationaal Belasting Documentatie Bureau is het bevorderen van de studie van het internationaal belastingrecht, o.m. door het verzamelen van feitelijke gegevens uit de gehele wereld welke als materiaal kunnen dienen voor hen die zich uit wetenschappelijke of practische overwegingen met de oplossing van de talloze quaesties bezig houden. Terwijl de zuiver theoretische bestudering der problemen wordt overgelaten aan daartoe meer competente instellingen, tracht het Documentatie Bureau aan de verschillende categorieën belanghebbenden de gegevens te verstrekken waarmede zij zich kunnen oriënteren. Dit kan gebeuren in de vorm van inlichtingen na daartoe gedaan verzoek, ofwel door publicaties welke een algemeen karakter hebben.

Zo werd besloten, naast het „Bulletin for International Fiscal Documentation” dat zich in de drie jaren van zijn bestaan reeds in een grote internationale belangstelling mag verheugen, publicaties uit te geven over speciale onderwerpen. Een begin hiervan vormen de bovengenoemde boekjes, welke betrekking hebben op het Nederlands-Amerikaanse verdrag ter voorkoming van dubbele belasting op het inkomen en het Nederlands-Belgische verdrag ter voorkoming van dubbele kapitaalsheffingen. Andere boekjes, over verdragen waarbij Nederland geen partij is, liggen in manuscript gereed.

De vraag deed zich voor, of deze publicaties zich moesten beperken

tot het in het kort weergeven van de vaak uitvoerige verdragsbepalingen ofwel meer moesten bevatten. Verder: tot welke lezerskring moesten zij zich richten? tot de belastingplichtige en diens adviseur of ook tot anderen, zelfs indien zij niet op de een of andere wijze een rechtstreeks belang bij deze uitgaven zouden hebben?

Het resultaat dezer overwegingen was dat besloten werd, over de verdragen boekjes te publiceren welke zouden bevatten korte commentaren, geschreven door ter zake deskundigen telkens uit beide verdragsluitende landen. In deze commentaren moest niet slechts worden uiteengezet op welke wijze dubbele belasting wordt voorkomen door het verdrag in quaestie, doch ook en vooral, op welke punten dit verdrag derogeert aan de bepalingen der nationale wetgeving. De gedachte daarbij was: in de eerste plaats moeten zij die bij een bepaald verdrag belang hebben — in beginsel derhalve de inwoners der verdragsluitende landen — duidelijk en gemakkelijk kunnen zien wat het verdrag inhoudt. Dus: niet slechts een overzicht van het verdrag zelf, doch zijn samenhang met de nationale wetten. Doordat deze samenhang wordt aangetoond, richten zich deze publicaties tegelijkertijd tot hen, die willen nagaan, op welke wijze er concessies van beide kanten zijn gedaan en of deze, wetenschappelijk gesproken, in overeenstemming zijn met de beginselen van het internationaal belastingrecht. Dit alles klinkt groots voor boekjes van een geringe omvang. Men bedenke evenwel dat hier slechts materiaal wordt gegeven waarop verder gewerkt kan — en moet — worden.

De boekjes bevatten de tekst der verdragen, in een verstaanbare taal alsmede, voorzover nodig, in de landstalen der verdragspartners. Dit voor het gemak van de practijkman. De commentaren zijn geschreven in het Engels, resp. het Frans, zulks om de lezerskring niet te beperken. Een supplement zal, waar dat nodig is, uitvoeringsbepalingen bevatten.

Van vele kanten wordt het mogelijke gedaan om de belastingverdragen ter kennis van belangstellenden en -hebbenden te brengen. Dit is een nieuwe manier om zulks te doen. Of die geslaagd is zal de practijk moeten leren. De hoop moge worden uitgesproken dat er uit die practijk vele aanwijzingen zullen komen welke bij volgende soortgelijke publicaties ter harte genomen kunnen worden.